

BİR MÜLKİYET KALESİ (1977)

KEMAL TAHİR (1910 – 1973)

Genel Bakış

Tahir'in hapis yattığı dönemde tutmuş olduğu "Sarı Defterler" adlı notlarından Semiha Hanım tarafından derlenerek yayıma hazırlanmış bir eserdir. Söz konusu eser, yazarın notlarından derlenmiş diğer eserlerine göre tamamlanmış bir yapıt görüntüsü vermektedir. Tahir, kaleme almış olduğu birçok eserini kendi öz yaşam öyküsünden esinlenerek yazmıştır. Yazarın bu eserinde anlatılan hikaye de babası Tahir Efendi'nin yaşamından esinlenerek oluşturulmuştur. Bu açıdan bakıldığında "Bir Mülkiyet Kalesi", Tahir'in kendi yaşamını anlattığı eserlerin başında gelir. Onun bu romanını daha sonra "Esir Şehir Üçlemesi", "Hür Şehrin İnsanları", "Namuscular", "Karılar Koğuşu" ve "Damağası" gibi eserleri takip etmektedir. Anlatının odaklayımı başkarakter olan Mahir Efendi'nin üzerinde yoğunlaşarak anlatının geçtiği dönemde toplumun yaşamış olduğu sorunlara ayna tutmak istenir. Anlatıda geçen gerçek zaman İkinci Meşrutiyet'in ilanıyla başlar ve Kurtuluş Savaşı'nın bitimiyle sona erer. Babasının hayat öyküsünü özkurmaca bir romana dönüştüren yazarın eseri, biyografik nitelikler taşımaktadır. Tahir söz konusu eserini, cezaevinde bulunduğu yıllarda yazmış olsa da ancak Semiha Hanım'ın girişimleriyle yazarın ölümünden sonra 1977 yılında Bilgi Yayınevi tarafından yayımlanabilmiştir. "Bir Mülkiyet Kalesi" yapısal olarak on dört ana bölümden oluşmaktadır ve yazarın en hacimli romanlarından biridir.

Kişiler

Mahir Efendi Anlatının başkarakteri taşımış olduğu birçok nitelikte yazarın babası Tahir Bey'in temsilcisi konumundadır. Sivas şehrinin Şebinkarahisar ilçesine bağlı Alishar köyünde dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlarda sahip olduğu huysuz kişiliği nedeniyle kimseyle geçinemediği için annesi tarafından İstanbul'da çalışan ağabeyinin yanına çalışması için gönderilir. Marangozluğa merak salan karakter Rıza Usta'nın yanında çırak olur. Mahir Efendi'nin hayattaki en büyük arzusu ev sahibi olmaktır. II. Abdülhamit'in yanında hünkar yaveri olur ve askeriye'nin önemli kademelerinde binbaşılığa kadar yükselir. Sarayda yetişmiş olan Canseza Hanım'la evlenir ve en büyük hayallerinden birini gerçekleştirerek malulden ev sahibi olur. Murat ve Cemal adında iki oğulları olur. Ülke siyasetindeki ve toplumundaki değişimler onun hayatına da ciddi derecede etki edecektir.

Canseza 93 Rus Harbi döneminde Kafkasya'dan göç ederek Adapazarı'na yerleşmiş olan Abaza kökenli bir ailenin kızıdır. "Bir Abaza Kızı" adlı bölümde onun küçüklüğüyle ilgili detaylı bilgiler verilir. Altı yaşlarındayken köle tacirleri tarafından kaçırılıp saraya satılmıştır. On yedi yaşına gelinceye kadar Abdülhamit'in kızı Naile Sultan'ın yanında kalmıştır. Anlatı kişisi taşımış olduğu bütün özelliklerle yazarın annesi Nuriye Hanım'ı temsil etmektedir. Canseza Hanım, insani değerlerin en önemli temsilcisi konumundadır. Eşinin ömrü savaşlarda geçmiş olmasına rağmen ona sonuna kadar sadık kalmış ve beklemiştir. Anne şefkatini ve iffetli bir eşi temsil eden idealize edilmiş bir karakterdir. Canseza, her açıdan kutsallaştırılmış bir Osmanlı kadını ve annesidir.

Adil Usta II. Abdülhamit'e gönülden bağlılık duyan Mahir Efendi'nin fikir dünyasındaki değişimlerin çoğu Adil Usta sayesinde gerçekleşir. Adil Usta, Mahir Efendi'yle birlikte Rıza Usta'nın Tavşan Mağazası'nda marangozluk yapmaktadır. Sosyalizme yakın bir dünya görüşüne sahip olan Adil Usta, Mahir Efendi'nin oğluna Bolşevik diye seslendiğini görünce aralarında bir yakınlaşma olur ve ikili arasında düşünsel konularda derin sohbetler gerçekleşir. İşgal yılları ve Kurtuluş Savaşı'nda Kuvayı Milliyeciler için silah kaçıran Adil Usta'dan Mahir Efendi de etkilenir ve o da, Kuvayıcılara katılmaya karar verir. Karakterin yansıtmış olduğu dünya görüşü yazarınkine oldukça yakın olduğu için önemli bir konuma sahiptir.

Murat Mahir Efendi'nin büyük oğludur. Yazarın öz yaşam öyküsünden esinlenerek yazdığı neredeyse bütün romanlarında başkarakter olarak Murat'la karşılaşırız. Fakat bu eserde Murat, ikincil

karakter özellikleri taşımaktadır. Murat, babasının yanında marangozluk yapar ve kendisine Bolşevik takma adıyla hitap edilir. İşgal dönemi ve Kurtuluş Savaşı yıllarında Kuvayı Milliye'ye katılarak haberci olarak çalışmaya başlar. Babasına oldukça sadıktır ve sorumluluk sahibi bir karakterdir.

Özet

Sivas'ın Alişar köyünde dünyaya gelen Mahir, yerlilerle geçinemediği için annesi tarafından İstanbul'daki ağabeyinin yanına gönderilir. Rıza Usta'nın Tavşan Mağazası'nda marangozluğa başlayan karakter, kısa sürede işi öğrenir ve II. Abdülhamit'in hususi marangozluğuna kadar yükselir. II. Abdülhamit'e bağlılığı ve sadakati nedeniyle bir süre sonra onun yaveri olur. Mahir Efendi'nin en büyük saplantısı kâgir bir eve sahip olmaktır. Bu yüzden sarayın nedimelerinden olan Canseza'yla evlenir ve hayalini kurduğu eve kavuşur. Silahlı güçlerin çeşitli kademelerinde zabıtlık yapar ve alaylı bir binbaşı olur. 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte Mahir Efendi, yavaş yavaş imtiyazlarını yitirmeye başlar ve zaman içinde rütbesi düşürülüp emekli edilir. Kendisine malulen verilmiş olan evin parası yeni hükümet tarafından istenir. Başına gelmiş olan şahsi felaketlerin ardından devlet, birçok cephede savaşa girer ve Mahir Efendi çoğu yerde görev alır. Mütareke döneminde bir Fransız subayını vurup öldüren Mahir Efendi Anadolu'ya kaçar ve Kuvayı Milliye'ye katılır. Savaşın bitmesinin ardından İstanbul'a döndüğünde Beyazıt'ta büyük bir yangın çıkar. Bu yangın sırasında evi de alev alır. Evini söndürmeye çalıştığı sırada damdan düşerek hayatını kaybeder.

Öykü

Ülkedeki İç Karışıklıklar Mahir Efendi, Saray-ı Hümayun'da oturup hayran bir şekilde gayrimüslimler tarafından yapılmış olan duvarlardaki el işçiliğine bakmaktadır. Mahir Efendi II. Abdülhamit'in hususi marangozu ve aynı zamanda yaverlerindedir. Otuz yaşlarında güçlü ve yakışıklı bir zabıttır. Abdülhamit'e duyduğu hayranlıktan ve sevgiden dolayı padişaha ulaştırılan jurnal haberlerini ve bu haberlerin onu ne kadar rahatsız ettiğini düşünür. Anlatının geçtiği dönemde Ermeni komitacılar birçok silahlı eylemde bulunmuştur. Padişaha suikast girişimi, Osmanlı Bankası baskını ve buna benzer çeşitli eylemler vuku bulmuştur. Jön Türkler iktidarı ele geçirmek için çeşitli girişimlerde bulunmuş ve onlar da komitacılığa ve cuntacılığa başlamıştır. Mahir Efendi'ye göre II. Abdülhamit, kendisine ve devlete karşı kalkışılan bütün ayaklanmaları cesaretle bastırmıştır ve memleket düşmanları yedi düvelin hükümdarı karşısında mutlaka mağlup olacaktır.

Mahir Efendi ve II. Abdülhamit'in İlişkisi Mahir Efendi sarayda tamirat yaparken II. Abdülhamit'in büyüklüğünü ve gücünü düşünmektedir. Yanında yüz liralık birkaç tane banknot görür. Bunlarla hayalini kurmuş olduğu kâgir evi satın alabileceğini, padişaha bu isteğinden bahsedip bahsetmemeyi düşünür. Ardından bu düşüncelerinden hemen vazgeçer ve bu sırada Padişah içeri girer. Mahir Efendi gayet babacan bir üslupla yemeğe davet edilir ve o, davete icabet eder. Padişahın huzurunda yemekler yendikten sonra işe devam edilir. Padişahın baş marangozu bir İtalyan'dır. Diğer ustaları o çekip çevirmektedir. Sarayın içine yapılacak bir kapı işi Mahir Efendi'ye verilir. Kapının ölçüsünü alır ve marangozhanede kapıyı yaptıktan sonra istenen yere onu takmaya gelir. İtalyan Usta Mahir'e, kapının çok büyük olduğunu ve yeniden yapılmasını söyler. Mahir Efendi bütün ölçülerin inceliğiyle alındığını söyler ve kapının bir defa denenmesini ister. İki kisi arasındaki inatlaşma sürüşmeye dönüşür. Padişah olaya şahit olur. Mahir Efendi kapının bir kere yerine takılıp denenmesini ister. Mahir Efendi tarafından yapılan gizli kapı kusursuz bir şekilde yerine oturur. İtalyan Usta'ya ve Mahir Efendi'ye emeklerinden dolayı fazladan para verilir.

Mahir Efendi'nin Çocukluğu ve İstanbul'a Gelişi "Mahir, Durmuş Ağa'nın üçüncü oğlu, yedinci evladiydi. Babasını redif taburuna alıp Yemen'e götürdükleri zaman, altı aylıktı. Durmuş Ağa, gidenlerin yüzde doksan dokuz buçuğu gibi, hala gitti gider". Eserin ikinci ana bölümünde Mahir Efendi'nin çocukluğu üzerine yoğunlaşılır. Yedi çocuklu bir ailede dünyaya gelmiş olan Mahir, çok küçük yaşta babasını Yemen'de kaybetmiştir. Babası öldükten sonra annesinin üzerine epey mülk kalmıştır ve anne bir daha evlenmemiştir. Mahir'in ağabeyi Süleyman daha küçük yaşlarda çalışmak için İstanbul'a gitmiştir. Mahir ise köyde çobanlık yapmaktadır. Köyün yerlileriyle bir türlü geçinemeyen Mahir'i annesi, İstanbul'daki ağabeyinin yanına göndermeye karar verir. "On dört yaşında, silaya gelen bir uzak akrabasının yanına katarak İstanbul'daki Süleyman Ağabey'sine göndermekten başka çare bulamadılar. Mahir, ilk defa, zıpka biçimi bir dizlik, kırmızı basmadan bir yeni mintan, bir de adi fes giymişti. Sırtında azık torbası, koynunda, gömleğinin eteğine dikilmiş bir gümüş mecidiye ile Giresun'dan vapura bindi". Kısa bir yolculuktan sonra Mahir İstanbul'a varmış ve ağabeyinin yanına

gelmiştir. Ağabeyi ilk iş olarak ertesi gün, Mahir'le birlikte tersaneye gitmiş ve ona tesviyecilik işini öğretmeye başlamıştır. Ancak Mahir, tesviyecilik işini daha ilk günden itibaren sevmemiştir. Sürekli dalıp gitmektedir ve işten kaytarmaktadır. Ağabeyi onun tesviyeci olmak istemediğini marangozluk yapmak istediğini anlar ve Mahir'i Azapkapısı'ndaki Tavşan Mağazası'na götürür. Burası bir marangoz dükkanıdır.

Mahir Efendi'nin Marangoz Olması

Süleyman Efendi Mahir'i Rıza Usta'nın yanına çırak olarak verir ve bundan sonra Mahir'den tamamen o sorumludur. İkili birlikte işe gelecekler, birlikte çalışacaklar ve birlikte eve döneceklerdir. Rıza Usta'nın eşi Nigar Hanım, Mahir'e kendi öz evladı gibi bakmaya başlar. Mahir, marangozluk işini öğrendikçe gelecekle ilgili hayaller kurmaya başlar. Daha küçük yaşlarından itibaren en çok sahip olmak istediği şey bir evdir. Bu evi kendisi bizzat yapmak ister. Uzun yıllar Rıza Usta'nın yanında çalışır ve ağabeyini neredeyse hiç görmez. On yedi yaşına geldiğinde iki yıllık askerlik görevini çavuş olarak tamamlar ve ustasının yanına geri döner. Bir mabeyn marangozhanesi tarafından Tavşan mağazası'na işi iyice öğrenmiş bir çırak almak için usta marangozlar gelir. Rıza Usta uzun yıllar yetiştirmiş olduğu Mahir'i onlara takdim eder. Mahir Efendi artık padişahın marangozhanesinde çalışacaktır. Yıllarca marangozhanede çalışan Mahir Efendi, birkaç arkadaşıyla birlikte evlilik üzerine konuşmaya başlar. Mahir Efendi'nin ev sahibi olma arzusu yaş ilerledikçe artar ve evlenmeyi de düşünmeye başlamıştır.

Mahir Efendi'nin Kâgir Ev Hayali

Beyoğlu gecelerinde gününü gün etmeye alışmış olan Mahir Efendi, ev alacak birikim yapamamıştır ve birikim yaparak ev almanın mümkün olmadığını farkındadır. Arkadaşlarıyla birlikte padişahla konuşup malulden kendilerine birer ev verilmesini istemeyi düşünürler. Mabeyn marangozhanesinin ustası olan Hasan Kahraman'a ev konusu açılır. Bu isteğin padişaha duyurulmasına şiddetle karşı çıkar. Zira padişahın böyle bir istekte bulunmak hoş karşılanmayacaktır. Kahraman'ın terslemesi üzerine ev almak bahsi bir süre kapanır. Fakat daha sonra bu konu yeniden açılır. Mahir Efendi padişahın has adamlarından biri olan İzzet Bey'le görüşmeye karar verir. Mahir Efendi İzzet Bey'in bu isteğe oldukça kızacağını düşünürken o, isteği hayli normal karşılar. Fakat padişahın bekar bir erkeğe kâgir ev vermeyeceğini söyler. Bunun üzerine İzzet Bey Mahir Efendi'ye saraydan bir kadın bulup evlenmesini önerir. Evlilikten sonra padişahın bu isteği kabul edeceğini söyler. Birkaç gün sonra Seccadecibaşı İzzet Bey mabeyn marangozhanesine uğrar ve Mahir'i yanına çağırır. Kendisine münasip bir hanım bulunduğunun haberini verir. İzzet Bey Mahir'e iki kadın bulmasını ve hanımı görmeye gitmesini söyler.

Canseza'nın Geçmişi ve Saray Hayatı

“Canseza, 93 Muharebesi'nde Kafkasya'dan muhacir gelip Adapazarı havalisine yerleşmiş bir Abaza kabilesindendi”. Canseza, 93 Rus Harbi sırasında Kafkasya'dan Adapazarı'na göç etmiş bir ailenin kızıdır. Köle tacirleri tarafından kaçırılıp padişaha satılmıştır. Naile Sultan'ın en sadık hizmetkarlarından biri olarak aileye hizmet etmiş hatta ailenin bir üyesi gibi muamele görmüştür. Hayatı boyunca pek evden çıkmamıştır ve kendi halinde bir tabiatı vardır. İyi olduğunu düşündüğü değerlere sonuna kadar inanmış ve gözü dışarıda olmamıştır. Canseza'nın, sultanın yanında ve konaklarda yaşadığı hayat kısaca anlatıldıktan sonra evlenme hususuna gelinir. İzzet Bey'in hanımı Mahir Efendi'nin evlenmek istediğini duyduğunda aklına ilk olarak Canseza gelir. Mahir Efendi'nin Canseza'ya oldukça makbul bir eş olacağını düşünür.

Canseza'nın Evlilikle İlgili Düşünceleri

Mahir Efendi'nin ayarlamış olduğu görücüler, Canseza'yı istemeye giderler. “Bir mübarek perşembe günü Rıza Usta'nın karısı Nigar Hanım'la Tahsin Efendi'nin karısı Feride, sabahleyin buluştular. ikisi de takıp takıştırmışlardı. Her şeyin hanımefendi tarafından çoktan kararlaştırıldığını, bu kararı artık padişah efendimizin iradesinin bile değiştiremeyeceğini bilmediklerinden kadınların bu gibi işlerde hissettikleri tatlı heyecanla Kasımpaşa'dan vapura binip köprüye çıktılar”. Görüşme olumlu geçer ve İzzet Bey'in hanımı Canseza'ya müjdeli haberi verir. Onu Mahir Efendi'yle baş göz edeceklerdir. Canseza bir marangozla evlendirileceğini öğrendiğinde mutsuz olur ve kötü talihine üzülür. Canseza, bir süre kendisine şaka yapıldığını zanneder. Lakin durumun ciddiyetini fark ettiğinde derin bir üzüntü duyar. Hiç tanımadığı bir marangozla evlendirilecek olmasından dolayı kendisini yapayalnız hisseder. Canseza kimseye belli etmeden bir fotoğrafa bakmaktadır ve hanımanesi bunu fark ettiğinde bunun kimin resmi olduğu sorar. Canseza fotoğraftaki kişinin kim olduğunu bilmemektedir. Hanımanne fotoğrafa bakar ve bu kişinin Mahir Efendi olduğunu söyler. Canseza kendisiyle dalga geçildiğini düşünür ve marangozlarla ilgili neler düşündüğünü söyler. Düşünceleri oldukça aşağılayıcıdır. Hanımanne onun söylemlerine güler. Marangozların sandığı gibi insanlar olmadıklarını sadece haremde öyle davrandıklarını söyler. Mahir Efendi'nin marangozluğun yanında zabitlik yaptığını ve padişahın has adamlarından biri olduğunu söyler. Canseza bunları duyduğunda huzura erer.

Yeni Çiftin Evliliği

Mahir Efendi'nin evleneceği padişaha haber verilir. Hususi marangozhanede Mahir'e çeyiz yapılır ve ona bir kese altın armağan edilir. Hünkar yaveri Mahir Efendi'nin düğünü oldukça gösterişli olur. Evliliğin ertesi günü Mahir Efendi alışveriş için pazara gider. Ağzına kadar sebze ve meyvelerle dolu küfeler getirilir. Hayatı boyunca pek yemek yapmamış olan Canseza'ya nasıl yemek yapacağını Mahir Efendi anlatmaya başlar. Yeni evli çift mutfağa geçip birlikte yemek yapmaya başlarlar. Evliliklerinin ilk zamanlarında neler yaptıkları anlatılır. Çift gayet mutludur.

Mahir Efendi'nin Kâgir Ev Hayali

Evlenmenin hemen ardından yapılan ilk iş, padişahın kâgir bir ev istemek olmuştur. İzzet Bey bu konu üzerine padişahla görüşmüş fakat istediği sonucu alamamıştır. İzzet Bey bu konuyu bir daha padişaha açmaya cesaret edememiştir. Bunun üzerine Hasan Kahraman araya sokulmak istenir. Ancak Hasan bunu yapamayacağını, ömrü boyunca padişahın hiçbir şey istemediğini ve isteyemeyeceğini söyler. Çift bir süreliğine ümitsizliğe kapılmışken Canseza'nın aklına bir fikir gelir. İzzet Bey Naile Sultan'la konuşacak ve Naile Sultan onlar için padişahın kâgir evi isteyecektir. İzzet Bey'in eşi ertesi gün Naile Sultan'ı görmeye gider. Lafi döndürüp dolaştırıp Canseza ve Mahir çiftine getirir. Onların ekonomik sorunlarından bahsettikten sonra ev konusunu açar. Naile Sultan onların bu isteğini bir şartla kabul eder. Evin bir kısmı Canseza'nın üzerine olacaktır. Ardından Naile Sultan padişah babasıyla konuşur ve onu ev konusunda ikna eder. Padişah, Mahir'e vereceği evi onun seçmesini ister. Bundan dolayı Mahir Efendi, İstanbul'da bulunan neredeyse bütün malul evleri gezer. Fakat istediği gibi bir ev bulamaz. Canseza'nın tavsiyesi üzerine malul evlerin kayıt altına alındığı müdüriyete gider. Burada Durmuş Efendi'yle tanışır. Hemşerisi Durmuş Efendi ona Vezneciler'de güzel bir ev bulur. Mahir Efendi evi görmeye gittiğinde sevinçten havalara uçar. Sonunda istediği gibi bir ev bulmuştur.

Konağın Alınmasında Yaşanan Sorunlar

Mahir Efendi evi gezmek ister. Evin bakıcılığını yapan bir kadın Kantarcı'nın balıkçıda olduğunu söyler. Mahir Efendi derhal oraya gider ve Kantarcı'yı bulur. Onunla ev hakkında konuşur. Kantarcı, evin bir süre önce bir binbaşya verildiğini ve onun yakında eve taşınacağını söyler. Mahir Efendi de evi gezmek istediğini söyler ve bunun karşılığında adama bir mecdiye verir. Mahir Efendi evi gezdikten sonra artık evden başka hiçbir şeyi düşünemez olur. Evin tapu işlemlerini halletmek için hışımla İzzet Bey'in yanına gider. Evin tapu işlemleri için İzzet Bey ve Mahir Efendi katiple görüşür. Katibin söylediğine göre bu ev yakın zamanda bir binbaşya verilmiştir. İzzet Bey bir yanlış anlaşılma olduğunu söyler ve tapunun yine de yazılmasını ister. İstek üzerine katip tapuyu yazar. İzzet Bey Mahir Efendi'ye bir an önce eve gitmesini ve binbaşyayı gerekirse evden kovmasını söyler. Evi gezmek bahanesiyle içeri giren Mahir ve Canseza çifti, birkaç eşya yerleştirip orada gecelemeğe karar verirler. Kantarcı geç vakitte onların hala evde olduğunu öğrenince kapıya gelir. Evin binbaşya ait olduğunu ve evi terk etmeleri gerektiğini söylese de Mahir Efendi evden çıkmaz. Bunun üzerine Kantarcı, binbaşının yanına gider evinin zapt edildiğini haber verir. Bunun üzerine polisler haber verilir ve Mahir Efendi'yle konuşulur. Mahir Efendi evi terk etmemekte kararlıdır. Polislerin bu işi çözememesi üzerine binbaşı, Kantarcı'nın tavsiyesi üzerine bir Serasker olan Müşir Rıza Paşa'nın yanına giderler. Müşir Paşa adamlarını göndererek Mülazım Mahir Efendi'nin tevkif edilmesini ister. Fakat Mahir Efendi II. Abdülhamit'ten aldığı güçle onları da kovar. Polis ve askerler soruna çare olamayınca binbaşı, Mahir'in evden çıkarılması karşılığında Kantarcı'ya beş altın vereceğini söyler. Kantarcı semt camisine gider. İmamla görüşerek insanları galeyana getirir. Kısa sürede konağın önünde bir insan kalabalığı oluşur. Kalabalığın eve hücum edeceği sırada Hasan Kahraman ortaya çıkar. Hasan Kahraman evi kuşatmış olan insanlara ve imama durumu anlatır. Kalabalık Kantarcı tarafından kandırılmıştır. Hasan Kahraman'ın emri üzerine kalabalık dağılır. Marangozcular bu meseleyi saraya taşıdıktan sonra binbaşı Şam'a, insanları galeyana getiren imam memleketi olan Divrik'e sürülür. Kantarcı'dan bir daha kimse haber alamaz.

Padişahın Devrilmesi

Mahir Efendi, evi elde etmek için önünde duran bütün engelleri kaldırdıktan sonra İzzet Bey'le birlikte Tapu Kadastro Müdürlüğü'ne gidip tapu işlemlerini halleder. Lakin kendisine evin hisselerinin paylaşılıp paylaşılmayacağı sorulduğunda "hayır" yanıtını verir. Naile Sultan malulen verilen eve Canseza'nın da ortak edilmesini istemişti. Mahir Efendi endişeli bir şekilde eve gider ve eşine söz konusu durumu üstü örtülü bir biçimde anlatır. Naile Sultan Canseza'ya evden hisse alıp almadığını sorarsa aldığını söyleyecektir. Sorun böylece çözülmüş olur. Ardından Mahir Efendi askeriyede hızla yükselmeye başlar. En sonunda Mahir Efendi, 1908 yılında 35 yaşına geldiğinde, binbaşı olur. Artık ümera sınıfının bir üyesidir. "Mahir Efendi'nin paşalığına nihayet iki senecik kalmıştı ki 1324 senesinin -yani 1908- 10 Temmuz'u gelip çattı. Akıl almaz şeyler oldu. Söz ayağa düşüp, eline bayraklar alarak sokağa fırladı. Avrupa'ya kaçan jöntürkler, sürgündeki padişah düşmanları Dersaadet'e toplandılar. Bendegan'ın üzerine bir pısrıklık çöktü. istikbal karardı. Din,

namus, vatan, memleket, millet, ümmet, daha bunlara benzeyen ne kadar mukaddesat varsa cümlesi bir anda tehlikeye girdi". 10 Temmuz tarihinden sonra, özellikle İstanbul'da, ciddi iç karışıklıklar patlak verir. Alaylılar ve Mektepliler birbirleriyle çatışır, sokak ortasında insanlar öldürülür, gece baskınları yapılır ve büyük yürüyüşler düzenlenir. Bu durum saray ahalisini oldukça rahatsız eder. En sonunda Harekat Ordusu sarayı basar. Çıkan olaylar sonucunda Padişah tahttan indirilir. Yedi aylık hamile olan Canseza, sokakta vurulan bir adamın acılar içinde nasıl öldüğünü gördüğünde bayılır ve çocuğunu düşürür. "Böyle gürültülerde ekseriye niçin öldüklerini bilmeyenler ölürler, niçin yaşadıklarını bilen köpoğlular yaşarlar ki işlerin bir müddet sonra eski hamam, eski tas olması da galiba bundandır". Padişahın tahttan indirilmesinin ardından hayat pek değişmemiştir. Giden padişahın yerine kukla görevi gören Sultan Reşat geçirilmiştir. Fakat devleti asıl yönetenin Enver Paşa olduğu bilinmektedir. Mahir Efendi Alaylı üniformasını çıkarır. Bir gün, yeni serasker olan Jön Türk bir subay tarafından çağırılır. Mahir Efendi'nin rütbesi yüzbaşılığa düşürülür. Bunun üzerine Mahir Efendi, Tavşan Mağazası'na marangoz olarak geri döner.

Değişen Yönetimle Kaybedilen İmtiyazlar

İttihatçıların başa gelmesinin ardından epey zaman geçmiştir. Mahir Efendi padişahına duyduğu özlemden dolayı bir resmini almaya karar verir ve bunu evinde saklamaya başlar. Bir süre sonra yeni hükümetin eski memurları saf dışı etme çabaları su yüzüne çıkar. Malulden alınmış olan bütün evler ya iade edilecek ya da fiyatı ödenip satın alınacaktır. Mahir Efendi bu durumdan nasıl kurtulacağını kara kara düşünmeye başlar. Yeni hükümet paranın ödenmesi ya da evin boşaltılması için 15 gün süre vermiştir. Mahir Efendi faizcilere ve tefecilere başvurur. Fakat kargaşayı fırsata çeviren para babaları vicdansızca teklifler sunmaktadır. Mahir Efendi Canseza'nın bazı eşyalarını satmayı düşünür fakat evi onun üzerine yapsaydı bunları hiç yaşamayacaklarını düşündüğünde onun eşyalarına dokunmaya yeltenemez. On birinci gün kahvehanede çaresizce otururken Durmuş Hoca'yla karşılaşır. Durmuş Efendi Mahir Efendi'yi Hayriye Hanım adındaki oldukça varlıklı bir kadına götürür. Kadın onun derdini dinler. Durmuş Efendi'nin çok iyiliğini görmüş olan Hayriye, Mahir'e yardım etmeyi kabul eder. Senelik yüzde iki faizle ona istediği parayı vermeyi teklif eder. Mahir Efendi, Hayriye Hanım'dan aldığı altınlarla borcunu öder. O günün akşamında Canseza kocasına hamile olduğunu haber verir.

Balkan Savaşları ve Otoritenin Yitirilmesi

Mahir Efendi malulen edindiği evin rehin işlemlerini tamamladıktan sonra borcu ne kadar sürede ödeyebileceklerini hesaplar. Yapılan hesaba göre borç altı senede ödenebilecektir. Bunun üzerine Kasımpaşa'da bir ev kiralarlar. Ev umduklarından iyi durumdadır ve Rıza Usta'nın atölyesine oldukça yakındır. Murat bu evde dünyaya gelir. Murat yavaş yavaş büyümeye başlamış ve Mahir Efendi'nin Tavşan Mağazası'ndaki işleri de yolunda gitmektedir. Fakat aradan geçen kısa bir süre sonra Balkan Harbi patlak verir. Eli silah tutan bütün erkekler silah altına alınır. Özellikle de eski subaylar. Mahir Efendi eşinden mülazım üniformasının çıkarılmasını ister. Canseza onun savaşa gitmesini istemese de Mahir Efendi gitmek zorundadır. "- Ruslarla mı muharebe ediyoruz? - Hayır. Bulgarlarla, Yunanlılarla, Sırplarla... - Bizden ne istiyorlar? - Toprak. - Onların toprağı mı yok? - Yok besbelli... - Toprak neye yarar? - Artık o kadarını bilmem...". Patlak veren savaşa çok geç müdahale edilir ve liyakatsiz subaylar ile çeşitli noksanlıklar nedeniyle girilen her çatışma kaybedilmiştir. Bulgar orduları Çatalca'ya kadar ulaşmış ve top sesleri bütün İstanbul'u inletmeye başlamıştır. Bu mağlubiyetin sorumlusu olarak İttihatçılar gösterilmeye başlanır. Balkan orduları arasında meydana gelen bir anlaşmazlık sayesinde Edirne kurtarılır. "İttihatçılar, zafer kazanmış gibi böbürlendiler. Her zaman, her yerde olduğu gibi mağlubiyet, ahlaki biraz daha bozdu. Herkes muvaffakiyetleri kendisine, mağlubiyetleri düşmanına maletmeye başladı. Otuzüç milyonluk bir memleketin birkaç ayda on iki milyon düşmana yenilmesi hiçbir hacalet hissi vermedi".

Maceracı Yöneticiler ve Ezilen Halk

Ne olduğu pek anlaşılmadan hızlı bir şekilde savaş biter ve Mahir Efendi evine dönüp yarım kalan işlerini tamamlamaya başlar. İşler gayet yolundadır ve Mahir Efendi borcunun büyük bir bölümünü ödemiştir. Murat da yavaş yavaş konuşmaya başlamıştır. Vezneciler'deki eve bir dükkan yapılmaya başlanmıştır. Lakin bir süre sonra Avusturya-Macaristan velihtının öldürüldüğü haberi gelir ve I. Dünya Savaşı patlak verir. Osmanlı Devleti savaşın başlarında bir seyirci olarak olup biteni izlemektedir. Lakin Almanya'dan hibe edilen iki gemi bir gece yarısı Karadeniz'e açılır ve Sivastopol'ü bombalarlar. Bunun üzerine Osmanlı Devleti istemsiz bir biçimde savaşa girmeye mecbur kalır. Mahir Efendi bu sefer piyade üniformasını giyer ve Afrika cephesinde savaşmak için yola çıkacaktır. Hayriye Hanım'dan ev işleriyle uğraşmasını ve ailesiyle ilgilenmesini ister. Durmuş Efendi, Hasan Kahraman ve Mahir Efendi, memleketin ücra yerlerindeki cephelere dağılırlar. Osmanlı Devleti neredeyse bütün cephelerde savaşı kaybetmişken yalnızca Çanakkale'de başarılı olmuştur. Mahir Efendi Çanakkale cephesinde bulunmaktadır ve bunun nasıl

mümkün olduğuna hala akıl erdirememektedir. Çanakkale'ye ilk gelen zabıtların izinle evlerine gönderilecekleri haberi dolanmaya başlar. Mahir Efendi Canseza için bir hediye almak ister. Mahir Efendi geceleri siperden çıkıp kaliteli bir İngiliz tüfeği aramaya başlar. Tam ümidini kesmişken istediği tüfeği bulmayı başarır ve onu İstanbul'a gönderir.

Mahir Efendi'nin İstanbul'a Dönüşü Mahir Efendi'nin savaş tecrübeleri uzun uzun anlatılır. Siperde derin düşüncelere daldığı bir sırada top atışı yapılır ve Mahir Efendi ağır yara alır. Bunun üzerine İstanbul'a tedavi için gönderilir. İlk iş olarak Beyazıt'taki evini görmek ister. Yolculuk sırasında önündeki yaralı bir zabıtların öldüğüne şahit olur. Hastanede kırk gün kadar yattıktan sonra Mahir Efendi, ailesini ve evini görmek için Beyazıt tarafına geçer. Dükkana hiç dokunulmamıştır fakat evde ciddi bir tadilat vardır. Mahir Efendi eve girince Hayriye Hanım'la karşılaşır. Onunla hasret giderdikten sonra Hayriye Hanım eve yeni odalar yaptırdığını ve bu sayede daha kolay para kazanacaklarını söyleyince Mahir Efendi mutlu olur. "Üç ay sonra, Nazilli seyyar hastanesine inzibat zabıtların tayin ederek Mahir Efendi'yi cephe gerisine aldılar". Bir sürelik bir dinlemeden sonra Mahir Efendi, Nazilli'deki bir hastaneye tayin edilir. İstanbul'daki bazı işlerini hallettikten sonra Nazilli'ye doğru yola çıkar. Daha sonra I. Dünya Savaşı'nın İstanbul'u nasıl etkilediği detaylı bir şekilde anlatılır. Her mahallede ve sokakta şehit haberleri duyulur. Kıtlığın yaratmış olduğu yoksulluk insanları neredeyse duygusuz canlılar haline getirmiştir. İstanbul'un durumu iyice karışık bir hale gelmişken Mahir Efendi'nin emirberisi tarafından Canseza'ya mektup gelir. Mahir Efendi onları yanına aldirmaya karar vermiştir. Canseza ve diğerleri yarım kalan işlerini tamamlayıp Hayriye Hanım'la borç konusunu da konuşurlar. Ardından emirberisiyle birlikte bir vapura binip yolculuğa çıkarlar.

Savaş Döneminde Anadolu Mahir'in ailesi birkaç günlük yolculuktan sonra Nazilli'ye varır. Mahir Efendi ilk önce oğlunu ve daha sonra diğerlerini de öperek karşılar. Eve yerleşildikten sonra Nazilli'de yaşayan insanların yaşam koşulları ve rutinleri üzerinde durulur. Küçük çocuklar büyük insanların yapması gereken işleri yapmaktadır. Dağlarda sürekli eşkiya bulunmaktadır ve neredeyse her gün öldürülmüş bir eşkiya cesedi köyün meydanına getirilmektedir. Yakalanan asker kaçakları da infaz edilir. Nazilli'de olduğu gibi bütün Anadolu coğrafyasında hırsızlık artmıştır ve Mahir Efendi, birkaç hırsızla kapışmak zorunda kalmıştır. Bunun üzerine Mahir Efendi ailesiyle birlikte Burdur'a gitmeye karar verir. Burdur gül yetiştirilen ve gölüyle ünlü bir şehirdir. Ermeni tehircisi nedeniyle şehirde pek insan göremezler. Mütareke dönemine kadar Burdur'da kalırlar.

Anadolu Halkının Yaşadığı Sefalet Görevlendirildiği hastanenin oldukça bakımsız olduğunu görür ve aylardır hiçbir müfettişin uğramadığını öğrenir. Cephe gerisinde kalan bir hastane olduğu için devletin buraya pek özen göstermediğini düşünür. Hastaneye çeki düzen vermeye çalışır. Mahir Efendi uzun uğraşlar sonucu hastaneyi iyice onarır. Uzun zamandır ekilip biçilmemiş olan toprağı islah eder. Burdur yöresinin o dönemdeki durumundan bahsedilir. Ermeni tehircisiyle birlikte boşalmış olan şehir detaylı bir şekilde anlatılır. "Bozgun" adlı bölümde üst rütbeli bir subay Mahir Efendi'yi ziyaret eder. Harp Mecmuası adlı bir derginin zorunlu olarak alınması gerektiğinden bahseder ve oradaki mülazımlardan para toplar. Her ay gelen dergilerle birlikte neredeyse unutulmuş olan savaş Mahir Efendi tarafından yeniden hatırlanır. Gelişmeler bu dergiden takip edilir. Karlı bir gecede Murat, camdan dışarıyı seyrederken karlar içinde oturan bir asker görür. Annesi Canseza askere yardım etmek için evden çıkar fakat asker donmuştur. Acele hareketlerle Mahir Efendi'nin yanına gider ve yardım çağırır. Bahsi geçen asker hayatını kaybetmiştir: "Efendiler, Büyükkada'nın Yat Kulübü'nde "Harbi kaybetsek bile sulh-u münferit lafı istemeyiz. Biz söz verdik. Erkek kısmı tükürdüğünü yalamaz" diye külhanbeyliği yaparken, Ali oğlu İsmail'ler, Murat'ın analarının gözleri önünde hasta köpekler gibi geberiyorlardı". Osmanlı'nın güney vilayetlerinde yaşayan Kürtler akın akın Anadolu'nun içlerine göç etmeye başlar. Nüfus artışıyla birlikte yaşanan yoksulluk daha fazla gün yüzüne çıkar ve insanlar çeşitli ahlaksız yollara başvurarak hayatta kalmaya çalışırlar.

Cephelelerdeki Durum Sarıkamış ve Allahu Ekber dağlarında savaşmış gazi olmuş olan zabıtlar hastanelere doluşmaya başlar. Mahir Efendi'nin hastanesine de hasta ya da yaralı birçok gazi getirilir. Binlerce insanın nasıl öldüğü ve insan hayatının değeri üzerine derin konuşmalar gerçekleşir. Gazilerden biri beyin hummasından ölür. Ermeni sertabip insan hayatının ne kadar önemli olduğundan bahseder. Dönemin siyasi ideolojileri üzerine bir konuşma gerçekleşir ve bu konuşmada maceraperest zabıtların halktan ve gerçeklikten ne kadar uzak oldukları anlaşılır.

Mütareke Dönemindeki İzmir'in Durumu Hastanenin emanet sandığının anahtarlarından biri sertabip diğeri ise yeni gelen katipte bulunmaktadır. Sertabip bir gün emanet odasından çıkan katibin ceplerinden para sesi geldiğini Mahir Efendi'ye haber verir. Mahir Efendi katibi sandığı soymakla itham

edince aralarında bir gerilim yaşanır. Katip, Mahir Efendi'ye hakaret eder ve Mahir Efendi yeni katibi yumruklayarak dövmeye başlar. Bunun üzerine Mahir Efendi on beş günlüğüne hücreye atılır. Mütareke dönemiyle birlikte ordu dağıtılmaya başlanır ve sırasıyla her askerin terhis kağıtları gelmeye başlar. Mahir Efendi yeni görevi için Aydın'a yeniden çağırılır. Ailesini de yanına alan Mahir Efendi yolculuğa çıkar. Yolculuk sırasında cephelerden dönen askerlerin perişan durumları detaylı bir şekilde anlatılır ve betimlenir. Aydın'a varan aile yeni evlerine yerleşir. Ülkenin durumu hayli karışık bir halde olduğu için Mahir Efendi'nin terhis edilmesi epey zaman alır. Tezkeresini yazdırıp evine dönmek isteyen Mahir Efendi, ihtiyaç duyulduğu zaman yeniden görevinin başına geçeceğini söyler. Mahir Efendi ailesiyle birlikte trene binip evin yolunu tutar. İzmir, Yunanistan tarafından işgal edilmiş ve Yunan askerleri her yerde cirit atmaktadır. İzmir'de dinlenmek için bir otel odası tutulduktan sonra Murat ile Mahir Efendi hava almak için dışarı çıkar. Geri döndüklerinde Canseza'yı oldukça telaşlı bir halde bulurlar. Duyumlarına göre Yunan askerleri bu gece çeşitli yerlere baskın yapacaktır. Dolayısıyla bir an önce İzmir'den ayrılmalı gerekmektedir. Mahir Efendi uzun çabalar sonucunda İstanbul'a giden bir trenden yer ayırtmayı başarır ve hemen yola çıkarlar. Kasımpaşa'da büyük bir yangının çıktığı haberleri her yerde dolanmaya başlar. İstanbul'a döndüklerinde kendi evlerinin herhangi zarar almadığını görünce rahatlar. Fakat Süleyman Efendi'nin evi ciddi derecede hasar almıştır. Mahir Efendi marangozluk takımlarını alarak yeniden çalışmaya başlar.

Mütareke Dönemi İstanbul'unun Durumu

İstanbul'a sağ salım sönmüş olan Mahir Efendi ertesi gün ilk iş olarak Hayriye Hanım'ın yanına gider. Ödenmesi gereken borç aralarında hesaplanır ve Mahir Efendi çıkan tutarı hanıma öder. Ardından Durmuş Efendi'nin yanına giden Mahir Efendi onunla güncel konular hakkında konuşmaya başlar. Anadolu'da Kuvayı Milliye hareketi başlamıştır ve Mustafa Kemal bir dizi yeri ziyaret ederek çeşitli genelgeler yayımlamıştır. Padişah destekçisi olan Mahir Efendi, Mustafa Kemal'in doğru bir iş yaptığını söyler ve onu sonuna kadar destekler. Daha sonra Mahir Efendi'nin şahsi yaşamı üzerinde durulur. Ev ve çalışma hayatından bahsedilir. Kendisiyle birlikte çalışmaya başlamış olan oğlu Murat'a Tavşan Mağazası'nda "Bolşevik" lakabıyla hitap etmektedir. Bu durum Adil Usta'nın dikkatini çeker ve ikili arasında siyasi içerikli ciddi sohbetler gerçekleşir. İstanbul, düşman kuvvetler tarafından tamamen işgal edilir ve Mustafa Kemal tamamen Ankara'ya yerleşmiştir.

İşgale Karşı Direniş

İstanbul'un tamamen işgal edilmesi üzerine Kuvayı Milliye destekçisi Adil Usta bir takım gizli işlere girişir. Anadolu'ya silah ve insan kaçırılmasında önemli bir rol oynar. Mahir Efendi'ye güvenen Adil Usta, onun Adapazarı'na geçip oradaki duruma bir göz atmasını ister. Yardım etmek için can atan Mahir Efendi, eşinin nüfusunu kullanarak Adapazarı'na geçmeye çalışır. Ailesiyle birlikte seyahat eden Mahir Efendi'nin yolculuk sırasında önü kesilir ve yol kesen askerlerin Çerkes asıllı oldukları anlaşılınca sorun yaşamadan kontrolden geçerler. Aile, Canseza'nın babası Zikotla Bey'in evinde misafir olacaklardır. Adapazarı'ndaki çoğu ailenin padişah destekçisi olduğu ve Kuvayı Milliye'ye karşı oldukları görülür. Kuvayı Milliyeciler ve Padişahçılar arasında ciddi çatışmalar yaşanır. Adapazarı'nın ileri gelenleri bir gün camide toplanırlar. Yaşanan çatışmalara engel olmak için tarafsızlık kararı alınır. Anzavur'un Geyve'ye saldıracağı haberinin alınması üzerine Mahir Efendi Canseza'yı, İstanbul'a Kuvayıcılara haber vermesi için gönderir. Anzavur'un silahlı birlikleri Geyve'ye varmadan önce Kuvayıcılar tarafından mağlup edilirler. Bunun üzerine bazı kesimler halkı galeyana getirmeye çalışarak iç karışıklık yaratmak isterler. Zikotla Bey onlara engel olur. Olaylar üzerine Mahir Efendi, Zikotla Bey'e bazı tavsiyelerde bulunup İstanbul'a döner. Yaşı küçük olan Murat'ın dikkat çekmeyeceği düşünüldüğünden Kuvayıcılar için ulalık görevi yapması istenir. Bir gün Mahir Efendi yolda yürürken, bir Fransız zabitiyle çarşafı bir kadını sarmaş dolaş bir şekilde görünce ikisini de vurup ortadan kaybolur.

Kuvayı Milliye

İşlediği cinayet nedeniyle Mahir Efendi, Anadolu'ya kaçmıştır. Yahya Kaptan çetesinin üyelerinden İbrahim'le, Ankara'ya nasıl geçeceği üzerine konuşmaktadır. Çetecilerle birlikte yola çıkan Mahir Efendi, mümkün olduğunca gizli yollardan geçerek ilerlemeye başlarlar. Gittikleri her yerde dostları vardır ve geceleri onların evlerinde konaklayıp yola devam ederler. Geyve Boğazı'na gelen ikili bir silah sesi duyarlar ve çatışma pozisyonu alırlar. Servet bacağından yaralandıktan sonra Mahir Efendi onu vuran kişiyi vurur. Yaralıları da yanlarına alıp yola devam ederler. Zorlu bir yolculuğun sonunda Ankara'ya varılır ve yaralılar hastaneye bırakılır. Mahir Efendi, Tavşan Mağazası'ndan tanıdığı Ramazan Usta'yla karşılaşır. Mahir'e künye çıkartmaya giderler. Ankara'da insanların yaşadığı en büyük sıkıntı barınmadır. Mahir Efendi'ye zor da olsa kalabileceği bir yer bulunur. Ramazan Usta ve Mahir Efendi olup bitenlerle ilgili konuşurlar. Görünüşe göre Mustafa Kemal ve Çerkez Ethem arasında bir anlaşmazlık vardır. Mustafa Kemal düzenli ordu kurmak isterken Çerkez Ethem çetecilikten yanadır. Başlarda Kuvayıcıların girmiş olduğu mücadelelerden zafer haberleri

gelmiştir fakat kısa sürede zafer haberleri bıçak gibi kesilir. Bu durum düzenli orduya geçilmesinin ne kadar gerekli olduğunu gösterir. Çoğunlukla vur kaç taktiği uygulayan milis güçlerinin düzenli kuvvetlerle baş edemedikleri görülür.

Düzenli Orduya Geçiş Düzenli orduya geçilmesinin ardından Mahir Efendi, ihtiyat Yüzbaşı olarak Batı cephesinde görevlendirilmiştir. Çerkez Ethem'in bir isyan hazırlığı içinde olduğunu haberleri dolanmaya başlar. Mahir Efendi bu haber üzerine askerlerini yatıştırmaya çalışırken Çerkez Ethem saldırıya geçer. Çerkez Ethem'in silahlı güçleri başarıyla geri püskürtülür ve Yunan hattının gerisine çekilirler. Kazanılan zaferin hemen ardından Yunan ordusunun ilerlediği haberi gelir. Savaş yeniden başlamıştır. Mahir Efendi'nin komutasında olan kuvvetler düşmanla amansız mücadelelere girer. Mahir Efendi ölmesi durumunda ailesine iletilmesini istediği vasiyetten bahseder. Birçok açıdan üstün konumda olan Yunan ordusu ilerlemeye devam eder. Gece vakti dinlenebilmek için ellerine fırsat geçer. Şafakla birlikte tepede iki asker görülür. Yunan birlikleri hızla ilerlemektedir. Bunun üzerine Mahir Efendi askerlere süngü taktırır ve süngü hücumu yapmaları için emir verir. Yunan ordusu Bursa'ya ulaştığında ilerlemeyi durdurur. Art arda alınan yenilgiler mecliste muhalif seslerin yükselmesine neden olur. Mustafa Kemal meclis yetkilerinin geçici olarak kendisine verilmesi şartıyla Başkomutanlık görevini kabul eder. Sakarya'da düşmanla yapılan savaşın sonucunda Yunan silahlı güçleri Sakarya'nın doğusundan atılır. Mustafa Kemal bu başarının ardından Gazi unvanını alır. Daha sonra Kurtuluş Savaşı'nın gelişmeleri tarihsel bir metin gibi anlatılır.

Savaşın Bitmesi ve Siyasi Tartışmalar Eserin "Bir Mülkiyet Kalesi" adlı son ana bölümünde Mahir Efendi hastanede yatmaktadır. Durumu iyi olan Mahir Efendi'yle oda arkadaşı Yüzbaşı Vahit Bey olan bitenler üzerine konuşurlar. Hademe Osman odaya girip Mahir Efendi'ye yemek yedirir. Tahir: 15 Eylül'dür. Mahir Efendi'nin uzun süredir bilinci kapalı bir şekilde hastanede yattığı anlaşılır. Mahir Efendi, oda arkadaşı Vahit Bey'le dışarda otururlarken Adil Usta'nın geldiğini görürler. Adil Usta yakın zamanda Saltanat ile Hilafetin kaldırılabilceğini söyler. Mustafa Kemal, Kazım Karabekir ve Rauf Paşa arasında bu konuda tartışma çıktığı duyulur. Akşama doğru hastanede çalışan personelden Vahdetin'in bir İngiliz gemisine binerek memleketten kaçtığı haberi alınır. Bunun üzerine Abdülmecid Efendi meclis tarafından yeni halife olarak seçilmiştir. Ankara'da bir süre daha kaldıktan sonra Mahir Efendi, İstanbul'a ailesinin yanına döner. Mahir Efendi'ye kavuşan aile bireyleri büyük bir sevinç yaşar.

Beyazıt'ta Çıkan Yangın ve Mahir Efendi'nin Ölümü Mahir Efendi'nin yokluğunda gerçekleşen bütün gelişmeleri Murat, babasına anlatır. Ertesi gün Mahir Efendi Murat'la birlikte Selami Bey'i görmeye gider. Mahir Efendi görmüş olduğu zenginlik karşısında hayrete kapılır. Ailesiyle mümkün olduğunca vakit geçirmeye çalışan Mahir Efendi evdeyken sarayın ikinci imamı olan Hacı Nizamettin Efendi ziyarete gelmiştir. Anlatılanlara göre sarayın çevresinde siyasi bazı eylemler yapılmaktadır. Bir süre sonra Adil Usta'yla Durmuş Efendi de onlara katılır. Nizamettin Efendi, Saltanat ile Hilafeti savunurken Durmuş Efendi bunların gereksizliği üzerinde durur. Hacı Nizamettin Efendi Durmuş Efendi'nin söylediklerine katlanamayınca evi terk eder. Yatsı vakitlerine doğru Mahir Efendi ile Canseza iskambil oynamaktadırlar. Dışarıdan bir takım sesler duyan ikili Beyazıt'ta yangın çıktığını öğrenirler. Telaşla Beyazıt'a giden Mahir evin üst katının yandığını görür. Tulumbacıları evin üst katına çıkmaya ikna edemeyince kendisi eve girer ve alevleri söndürmeye çalışır. Ancak alevlerin artmasıyla birlikte Mahir Efendi, damdan aşağıya düşer. Mahir Efendi ağır yaralanmış ve ciddi yanıklar almış bir şekilde Gureba Hastanesi'ne getirilir. Mahir Efendi uyandığında ailesine evin durumunu sorar. Canseza eşine her şeyin yanmış olduğunu söyler. Mahir Efendi Canseza'ya ertesi gün takım zembilini hazırlamasını söyledikten on dakika sonra hayata gözlerini yumar.

Temalar

Siyasal

Özgürlük/Esaret XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı Devleti siyasi alanda birçok çalkantılar yaşar. II. Abdülhamit'in baskıcı yönetim anlayışı ve ülkenin içine düşmüş olduğu ekonomik darboğaz özellikle Avrupa'da eğitim almış Jön Türkleri ve İttihat ve Terakki mensuplarını rahatsız etmeye başlar. Hürriyet, eşitlik ve refah gibi sloganlarla yola çıkan siyasi gruplar 31 Mart vakası gibi olayların ardından iktidarı ele geçirir. Hayli romantik ideallerle yola çıkan gruplar iktidarı ele geçirdikten sonra devleti yönetemedikleri, yönetici sınıfın gerekli liyakate sahip olmadığı ortaya çıkar. Balkan Savaşlarının acı mağlubiyetinin ardından Alman yanlısı subaylar yüzünden I. Dünya Savaşı'na girilir. Sarıkamış'ta binlerce asker subayların bilgisizliği ve beceriksizliği yüzünden hayatını kaybeder. Hürriyet

sloganlarıyla iktidara gelen İttihatçılar kısa sürede kendi baskı mekanizmalarını oluşturur. Komitacılık, cuntacılık, baskı ve suikastların ardı arkası kesilmez. Tahir bu eserinde, liyakatsiz ve maceracı İttihatçı subayları yerden yere vurur. Ona göre yapılan devrim zamansız ve yersiz olmuştur.

Yanlış Batılılaşma 1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyet'le birlikte II. Abdülhamit devrilir ve yerine Sultan Reşat tahta geçilir. Bu değişimle birlikte ülkenin yönetimi tamamen İttihatçıların eline geçer. Batı özentisi subaylar ve bürokratlar batılılaşma gayesiyle birçok girişimde bulunurlar. Fakat İngiliz yanlısı ve Alman yanlısı subaylar arasında ciddi bir rekabet vardır. Ülkelerini batı uygarlığı seviyesine çıkarmak isteyen İttihatçıların kendi toplumlarının gerçeklerinden haberleri yoktur. Tam olarak anlamlarını bile bilmedikleri kavramlarla devleti ve toplumu yeniden şekillendirmeye çalışırlar. Lakin çoğu insan gibi onlar da bir süre sonra elde ettikleri güçten dolayı zehirlenir. Devleti ve toplumu kendi maceraperestliklerinin aleti haline getirirler. Balkanlar tek bir kurşun bile atılmadan kaybedilir. I. Dünya Savaşı'nda imparatorluk çoğu toprağını kaybeder. Turancılık sevdasıyla binlerce asker Sarıkamış'ta adeta ölüme terk edilir. Devlet ve toplum maceraperest, gerçeklikten kopmuş subayların ve bürokratların elinde oyuncak haline gelir. Tahir, çoğu romanında olduğu gibi İttihatçıları devamlı yargılamıştır.

Savaş Ülke yönetiminde çeşitli siyasi çalkantılar süregelirken bir yandan da art arda patlak veren savaşlarla yüz yüze gelinir. Balkan Savaşları neredeyse tek bir kurşun bile atılmadan kısa sürede kaybedilir. Eserin başkarakteri Mahir Efendi, bu savaşların çoğunda bulunur. Ardından Almanların oyunuyla Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'na da girmek zorunda kalır. Savaş yaralarını kapatamamış olan imparatorluk birden bire kendisini coğrafyasının her yanında çeşitli cephe açmak zorunda bulur. "İttihat ve Terakki'nin, bilhassa Balkan harbinden hemen sonra, yetmiş iki buçuk milleti barındıran darmadağın bir memleketi, o kadar isteyerek niçin harbe soktuğunu da anlamak müşküldür. (...) Millete vaat ettiklerini vermeyen hükümetlerin harbe, bir avutma çaresi olarak başvurdukları söylenir. Millete vaat ettiğini vermeden, ondan canını istemek fena bir alışveriştir".

İşgal Devletin maceracı bürokratları yüzünden girilen ve kaybedilen savaşlar nedeniyle imparatorluk köşe bucak işgal edilir. Yıllarca ülkenin dört bir yanında verilen savaşlar devleti; siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda çökme noktasına getirir. İstanbul, 1918 ve 1920 yıllarında iki defa işgal edilir. Neredeyse bütün itibarını yitirmiş olan devletin düşman kuvvetlerine tamamen teslim olmaktan başka çaresi kalmaz. Ancak işgal dönemi, aynı zamanda toplumun ve ülke siyasetinin toparlanması için bir fırsata dönüşür. Anadolu'daki çeşitli silahlı gruplar işgalcilere karşı örgütlenmeye ve mücadele etmeye başlar. Mustafa Kemal silah arkadaşlarıyla birlikte Milli Mücadele'nin fitilini ateşler. Halide Edip Adıvar anlatıda şöyle betimlenir: "Sultanahmet meydanına kara bayraklarla çıkıp koca Dersaadet'i velveleye veren hatun. (...) Karı bir orduya bedeldi vesselam!".

Toplumsal

Kutuplaşma İmparatorluğun siyasi sahasında ortaya çıkan tartışmalar nispeten de olsa halkı ikiye böler. Halk arasında II. Abdülhamit'i destekleyenler çoğunlukta iken Jön Türkler ile İttihat ve Terakki'yi destekleyenler de vardır. Dolayısıyla toplum içinde sıcak çatışmalar başlar, jurnalcılık artar ve komitacılık had safhaya ulaşır. Sokak ortasında insanlar vurulmaya, gece baskınları düzenlenmeye ve insanlar haksız yere tutuklanıp sürgün edilmeye başlanır. İttihatçılar ve Saltanatçılar arasında oldukça sıcak bir çatışma başlamışken Alaylılar ve Okullular arasında da ciddi çekişmeler su yüzüne çıkar. Yeniçeri geleneğinden gelen Alaylılar ile modern askeri okullarda yetişen okullular arasında sıcak çatışmalar meydana gelir. İttihatçılar ve Jön Türkler arasında bile çeşitli ayrışmalar gözlemlenir. Kimi İngiliz yanlısıyken çoğu kişi Alman yanlısıdır. Milli Mücadele dönemindeyse halk, Milliciler ve Padişahçılar olarak ikiye ayrılır. "-Nereye gidiyorsun divane? -Sarayı humayuna! -Sarayı humayun mu kaldı? Bendegâni öldürüyorlar. -Sebep? -İsyan çıktı. Mekteplilerle mektepsizler vuruşuyorlar".

Yoksulluk/Zenginlik Uzun yıllar bitmek tükenmek bilmeyen kanlı savaşların büyük bir çoğunluğu kaybedilir ve "millet, fakr ü zaruret içinde harap ve bitap" duruma düşer. İşgal edilen imparatorluğun vatandaşları en temel ihtiyaçlarını bile gideremeyecek hale gelir. Tahir'in yapmış olduğu önemli eleştirilerden biri, Alman yanlısı İttihatçıların ülkenin yerli mallarını trenlere yükleyip Almanya'ya göndermesidir. "Bütün bu işlerin sebebi de malum: Namussuz hükümet buğdayı tekmi Alman'a veriyor. Her gün vagon vagon ekmek sevk olunuyormuş. Gözleriyle görenler kıyamet gibi...". Yoksulluğun had safhalara ulaştığı yerde toplum da her açıdan yozlaşmaya başlar. Tahir'e göre açlığın olduğu yerde ne vatandan ne de namustan bahsedilemez. Fakirlikten bütün gücü tükenmiş

halkın yanında puslu havaları fırsata çeviren gruplar da vardır. Düşmanla işbirliği yapan yerli işbirlikçiler her geçen gün zenginleşmiştir: "Harbin olduğu yerde her rezillik olur".

Yozlaşma İmparatorluğun neredeyse her köşesinde açılan cephelerde verilen kanlı mücadeleler, halkı sefaletle mahkum eder. Kaybedilen coğrafyalarda yaşamakta olan yerli halk, akın akın Anadolu'nun içlerine doğru göç etmeye başlar. Nüfus artışı ve hammadde eksikliği nedeniyle insanlar en temel ihtiyaçlarını bile gideremezler. Ciddi maddi sıkıntılar yaşayan ve karnını bile doyurmaktan aciz olan halk, hayatta kalabilmek için onur, namus, şeref vb. kavramları tamamen unuttur. "Kimse kimsenin adını bilmiyor, kimse kimseyi kıskanmıyordu. Birisi üzerindeyken diğer iki askerin, düşünceli düşünceli sigara içerek sıra bekledikleri vakiydi. Küçük Kürt çocukları annelerine bir şey yapılıırken artık ilk zamanlarda olduğu gibi ağlaşmıyorlardı. Kurnaz kurnaz gülümseyerek seyretmeyi öğrenmişlerdi. Bütün bu acayip boğuşmanın sebebi olan ekmek ekseriya kenara bırakılıyordu. Çocuklar bunu bir koşu kapıp kaçmayı da nihayet akıl ettiler. Harp kışları, demek ki insanların yalnız vücutlarını değil, ruhlarını da donduruyordu".

Direnış Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nda yaşanan mağlubiyetin ardından İstanbul galip devletler tarafından işgal edilir ve Anadolu coğrafyası parçalara bölünür. Kurtuluş için saltanattan ümidini kesmiş olan subaylar ve halk, Anadolu'da Kuvayı Milliye adı altında silahlı bir direniş başlatır. Mustafa Kemal önderliğinde çeşitli vilayetlerde kongre düzenlenir ve işgal altındaki halk direniş için örgütlenir. Devletin elindeki kısıtlı teçhizat oldukça gizli bir biçimde taşınmaya başlanır. Tekalif-i Milliye kararlarıyla halkın elindeki birçok malzeme ve mülk borç olarak alınır. Zaman içinde düzenli bir ordu kurulur ve Millet Meclisi oluşturulur. Mustafa Kemal ve silah arkadaşları ezilen topluma adeta umut olur. "Silah kaçırılıyor, adam kaçırılıyor, muhabir temin olunuyordu. Ambarların önünde İngiliz nöbetçiler varsın caka satsın, arka taraftan her şeyi fare gibi çekip götürüyorlardı. Durmuş Efendi de Süleyman Efendi de beraber... Mustafa Kemal Paşa emretmiş: 'Bir boş kovan bile düşmana verilmeyecek'".

Psikolojik

Tükenmişlik Osmanlı Devleti'nin son yıllarındaki siyasi çalkantılar ve bitmek tükenmek bilmez savaşlar, toplumu yoksulluğa, ezilmişliğe ve yozlaşmaya mahkum eder. Her açıdan içine düşülmüş olan esenliksiz ortam, toplumda güvensizlik duygusunun gelişmesine sebep olur. İşgal edilen coğrafya ve savaş ortamının getirdiği yıkım toplumda derin savrulmaların yaşanmasına neden olur. İnsanlarda direnç gösterecek güç, inanç ve idare neredeyse kalmamıştır. Tahir, savaşın getirdiği yıkım ve insanın ne kadar önemli olduğu üzerinde ısrarla durmaktadır: "Vatansız insan çok görülmüştür ama, sen hiç insansız vatan gördün mü?".

Fedakarlık Şartlar ne kadar elverişsiz olursa olsun Mustafa Kemal'in Amasya Genelgesi'nde dile getirmiş olduğu gibi "Milletin istiklalini, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır" ilkesi gerçek olur. İşgal edilmiş ve her cepheden kuşatılmış olan toplum özgürlüğünü ve vatanını geri kazanmak için bir araya gelir ve çok büyük fedakarlıklar yapar. Kuvayı Milliye'nin üyeleri gizlice silah, teçhizat, insan ve bilgi kaçırmaktadır. Bunlar çok zor şartlar altında gerçekleştirilir. Bütün imkansızlıklara rağmen düzenli bir ordu kurulur. İşgalcilerle karşı Kuvayı Milliye ve TBMM ordusu oluşturulur. Halkın büyük fedakarlıkları ve azmi sayesinde işgalci kuvvetler mağlup edilir.

Açgözlülük Mahir Efendi'nin Canseza'yla evlenmesinin ilk nedeni kagir bir eve sahip olmaktır. Evlendikten sonra yaptığı ilk iş padişahın hayalini kurduğu evi istemek olur. İsteddiği evin bir binbaşı tarafından satın alındığını öğrendiğinde evi zapt eder. Onu evden çıkarmaya gelen polisleri ve askerleri aşağılayıcı bir üslupla kovar. En sonunda II. Abdülhamit'in has adamlarından olan Hasan Kahraman'ın araya girmesiyle evin sahibi olur. Mahir Efendi'nin eve olan düşkünlüğü ve onu elde etmek için yapmış olduğu olumsuz eylemler karakterin açgözlü yanını göstermektedir. Bu olayın haricinde anlatıda, açgözlü davranışların sergilendiği birçok olayla karşılaşılır.

İlişkisel

Aşk Mahir Efendi, II. Abdülhamit'in hususi marangozlarından biri olduktan sonra Hünkar Yaverliğine kadar yükselir. Akıl çağına erdiği günden itibaren kendisi için istediği tek şey kagir bir ev olmuştur. Padişah'tan malulen bir ev almak isteyen Mahir Efendi, İzzet Bey'in önerisi üzerine ilk önce Naile Sultan'ın hizmetkarlarından Canseza'yla evlendirilmek istenir. Mahir Efendi başlarda ev sahibi olmak için Canseza'yla evlenmek ister. Canseza ise, hiç tanımadığı bir marangozla evlenmek istemez.

Fakat daha sonra evin hanımı tarafından Mahir Efendi'nin ne kadar önemli bir kişilik olduğu ve II. Abdülhamit'in has adamlarından biri olduğu anlatılır. Canseza'nın saklamış olduğu bir subay resmindeki kişinin de Mahir Efendi olduğu anlaşılır. Evlendirileceğini ilk öğrendiğindeki kaygının yerini büyük ister mutluluk alır. İkili arasında zaman içinde sevgi ve saygıya dayalı bir bağ gelişir. Mahir Efendi cepheden cepheye koşarak hayatını tüketirken Canseza da kocasını ümit, sadakat ve iffetle bekler. "Galiba, sahici büyük aşklar, sonuna kadar güvenmekten ileri geliyorlar".

Kişi İncelemesi

Mahir Efendi (Açgözlü/Fedakar)

Karakter Anlatının başkarakteri taşımış olduğu birçok nitelikte yazarın babası Tahir Bey'in temsilcisi konumundadır. Sivas şehrinin Şebinkarahisar ilçesine bağlı Alışar köyünde dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlarda sahip olduğu huysuz kişiliği nedeniyle kimseyle geçinemediği için annesi tarafından İstanbul'da çalışan ağabeyinin yanına çalışması için gönderilir. Marangozluğa merak salan karakter Rıza Usta'nın yanında çırak olur. Mahir Efendi'nin hayattaki en büyük arzusu ev sahibi olmaktır. II. Abdülhamit'in yanında hünkar yaveri olur ve askeriyenin önemli kademelerinde binbaşılığa kadar yükselir. Sarayda yetişmiş olan Canseza Hanım'la evlenir ve en büyük hayallerinden birini gerçekleştirerek malulden ev sahibi olur. Murat ve Cemal adında iki oğulları olur. Ülke siyasetindeki ve toplumundaki değişimler onun hayatına da ciddi derecede etki edecektir. Kişilik özellikleri olarak Mahir Efendi; duyarsız/duyarlı, bilinçsiz/bilinçli, açgözlü/fedakar, vicdanlı/vicdansız, nazik/kaba, bireyci/idealist, güdümlü, özentili/yaratıcı, dikkatli/maceracı, somut/soyut, gelenekçi/liberal, dostane, yardımsever, güvenilir, cömert/cimri, taraflı/tarafsız, sadık, dürüst ve sorumlu bir karakterdir.

Etkinlikler Sivas vilayetinin Alışar köyünde dünyaya gelen Mahir, yerli halkla geçinemediği için annesi tarafından İstanbul'da tesviyecilik yapan ağabeyinin yanına gönderilir. Bir süre ağabeyinin yanında çalışan Mahir'in tesviyeci olmak istemediği, onun marangozlukta gönlü olduğu anlaşılınca Tavşan Mağazası'nı işleten Rıza Usta'ya çırak olarak verilir. On yedi yaşına gelene kadar burada marangozluk işini iyice öğrenen Mahir, çavuş olarak iki senelik askerlik görevini tamamlayınca mağazaya geri döner. Mabeyn marangozhanesinden gelen birkaç usta marangoz, Rıza Usta'dan yetenekli bir eleman ister. Rıza Usta onlara Mahir'i takdim eder ve böylece Mahir, padişahın hususi marangozlarından biri olur. II. Abdülhamit'in güvenini kazanan Mahir Efendi Alaylı bir subay olur ve zabıtlıkta hızlıca yükselir. Evlenme çağına gelen Mahir Efendi'nin en büyük isteği kagir bir eve sahip olmaktır. Padişah'tan malulen bir ev istemeyi kafasına koyan Mahir Efendi İzzet Bey'in önerisi üzerine Canseza'yla evlenir. Evliliğin ardından Naile Sultan aracılığıyla padişah'tan kagir ev istenir ve kızını kıramayan padişah onun isteğini kabul eder. Mahir Efendi İstanbul'da bulunan bütün malul evleri gezdikten sonra Vezneciler'deki bir evde karar kılar. Aynı evi kendisinden önce almış olan binbaşının evini zapt eder. Kısa süren bir karışıklıktan sonra Mahir Efendi evin tapusunu üzerine almayı başarır ve eşi Canseza'yla birlikte hayal ettikleri eve kavuşur. 31 Mart olayının ardından Harekat Ordusu'nun sarayı basması üzerine padişah tahttan indirilir ve yerine Sultan Reşat geçirilir. Mahir Efendi'nin rütbesi Binbaşılıktan Yüzbaşılığa düşürülür. Bunun üzerine Mahir Efendi Tavşan Mağazası'na marangoz olarak geri döner. Yeni yönetimin aldığı kararlar padişah tarafından malulen verilmiş olan evlerin parası istenir. Mahir Efendi'nin on beş gün içinde üç yüz altmış altın bulması gerekmektedir. Durmuş Efendi aracılığıyla varlıklı bir kadın olan Hayriye Hanım'la tanışan Mahir Efendi, gerekli olan parayı senelik yüzde iki faizle ondan alır. Evin borcunu öder ve Hayriye Hanım'a olan borcunu ödeyene kadar Kasımpaşa'da başka bir eve taşınırlar. Bir süre sonra Balkan Harbi patlak verince Mahir Efendi de silah altına alınır. Fakat savaş çok kısa sürer ve ne olduğunu anlayamadan İstanbul'a geri döner. Evin borçlarını ödemek için canhıraş çalıştığı bir dönemde I. Dünya Savaşı'na girilir. Mahir Efendi Çanakkale cephesine gönderilir ve sağ kurtulmayı başarıp İstanbul'a döner. Bir süre hastanede yattıktan sonra Nazilli'deki bir hastaneye tayin edilir. Savaş ortamından uzakta ailesiyle birlikte Anadolu'da hastane işleriyle uğraşırken Mütareke Antlaşması'yla birlikte İstanbul'a döner. Bazı Kuvayicilerle tanışır ve onlarla birlikte çalışmaya başlar. Bir Fransız zabitiyle çarşafı bir kadını sarmaş dolaş yürürlerken gören Mahir Efendi, silahını çekerek ikisini de vurur. Bu olay üzerine Mahir Efendi Ankara'ya kaçar ve Milli Mücadele'deki yerini alır. Uzun bir mücadelenin ve savaşın ardından zafer kazanılır ve Mahir Efendi İstanbul'a, ailesinin yanına döner. Aradan geçen kısa bir süre sonra Beyazıt'ta büyük bir yangın çıkar. Bu yangında kagir ev de alev alır. Mahir Efendi evini kurtarmaya çalışırken damdan düşer. Vücudunda ciddi derecede yanıklar oluşmuş olan Mahir Efendi bir süre sonra hayatını kaybeder.

Etkileşim Anlatının başkarakteri olan Mahir Efendi eserin en etkin karakterlerinden biridir. Yazarın babasını temsil eden karakterin öyküsü biyografik nitelikler taşımaktadır. Padişah yanlısı bir karakterin Kuvayı Milliyeciye dönüşme hikayesi detaylı bir şekilde anlatılır. Mahir Efendi, Kuvayı Milliyeyi destekleyip Mustafa Kemal'in saflarında yer almış olsa da II. Abdülhamit'e karşı her zaman minnet duymuştur. Anlatının vermek istediği iletilerin en önemli yansıtıcısıdır, her karakterle iletişim ve etkileşim halindedir.

ÖRNEK ANILAR

Sadık Mahir Efendi her ne olursa olsun, II. Abdülhamit'e karşı derin bir minnet duyar ve ona sonuna kadar sadıktır: "Yedi düveli parmağı üstünde oynatan, "İstanbul'a elli bin kişilik askerimle seyyah geliyorum" diye haber yollayan Moskof çarına: "Buyur! Ben de yüz bin askerle karşıcı çıkıyorum!" diye cevap veren, koca Alman imparatorunu, Acem şahını, daha bilmem hangi kralları ayağına kadar getiren Abdülhamit, Jöntürk meselesine bir çare bulamaz mı?".

Güdümlü Mahir Efendi'nin kendisi adına istediği tek şey; kagir bir eve sahip olmaktır. Bunu elde edebilmek için her şeyi yapacaktır: "Sabaha kadar deli gibi içti. Bir ev... Mutlaka bir ev de kendisine lazımdı. İstanbul'un şerefli bir mevkiinde bir ev! Artık sokakta dolaşırken evlerin cephelerine bakıyor, bu kadar evden mutlaka bir tanesinin kendi hissesine düşmesi lazım geldiğine karar veriyordu".

Anlayışlı Saraylı bir hanımla evlenen Mahir Efendi, ev işlerinden pek anlamayan eşine sabırla yapması gerekenleri anlatır ve öğretir: "- Üzülmeyin hanım! dedi, saraylılar hiçbir şey bilmezler. Duyduğuma göre karpuzu kabuğuyla beraber uzun müddet görmemişsiniz de, sonunda efendimiz bunu duyup içeriye kabuklu karpuz verilmesini irade edince bayram etmişsiniz. Canseza, o acayip bayram gününü aynen hatırlayarak: - Evet efem! diye sevindi. - Öyleyse bugün kabak pişireceğiz. Benim ustamı gördünüz ya, Rıza Usta'yı... Nigar Anne'min kocasını... İşte onun bir huyu vardır, insana bir şeyi bir kere gösterir. Ben de size bütün yemekleri birer defa göstereceğim. Anlamadığınız yerleri sorarsınız. Aklınızda kalmayacak gibi olursa, siz yazı yazmasını da biliyormuşsunuz. Bir kenara kaydedin. Anlaşıldı mı?".

Yetenekli Mahir Efendi oldukça yetenekli bir karakterdir. Eşi onu iş yaparken gördüğünde hayranlıkla izler: "Canseza, kocasının şehir işleri hakkındaki uçsuz, bucaksız (!) malumatına hayran oluyor, kocaman ellerinin yatkınlığını zevkle seyrediyordu".

Aşık Mahir Efendi Canseza'yla evlendikten sonra daha iyi bir insana dönüşmüştür: "Mahir Efendi'ye gelince: Son derece sinirli ve müstebit bir adam olmasına rağmen karısının bu uysallığı karşısında asabiyetini evde bir türlü son boğumuna kadar kullanma fırsatı bulamadı. Çok kereler, biraz itaatsizlik gösteren aletleri yere çarpıp kırdığı ve umumiyetle dövüşmekten hazzettiği ve Kuran-ı Kerim, "Karınızı dövünüz" dediği halde, Canseza'ya elini kaldırmadı. Kötü bir söz bile söylemedi. Bu küfürbaz köylü-zabit, en fazla öfkelenildiği zaman "Saçmalıyorsunuz!" diye kaşlarını çatardı ki bu kadarcık şey ikisini de sakinleştirmeye yeterdi".

Kurnaz II. Abdülhamit'in emriyle istedikleri evi almışlardır fakat onlardan önce bir binbaşı evi satın almıştır. Bunun üzerine evi zapt etmeye karar verirler: "Mahir Efendi, arabacıya ilk rastlayacakları bakkal dükkanının önünde durmasını emrettikten sonra karısına meseleyi anlattı. Yanlışlıkla iki irade çıkmıştı... Şimdi gidip evi cebren zapt edeceklerdi. Koca kilim, süpürgeyi, yemek paketini çarşafının altına mümkün merteye saklayıp bir adım arkasında duracak, kendisi kapıyı açtırınca beraber içeri dalacaktı. - Becerebilir misin? diye sordu. - Arkanızdan hiç ayrılmam. - Öyleyse pekala! Evi kurtarınız".

Kibirli "Mahir Efendi, karısının bütün bu eşyalara ne kadar yaraştığını anlayarak sevinçle içini çekti. Yüreğinde, "İstanbullu" olmanın bütün kibrini duyuyordu. İyi kadına, iyi eşyaya, iyi eve sahip olmak için ne gibi işler yaptığını, bütün bunları ne mukabilinde kazandığını düşünmeye lüzum görmedi".

Canseza (İffetli, Vefalı)

Karakter 93 Rus Harbi döneminde Kafkasya'dan göç ederek Adapazarı'na yerleşmiş olan Abaza kökenli bir ailenin kızıdır. "Bir Abaza Kızı" adlı bölümde onun küçüklüğüyle ilgili detaylı bilgiler verilir. Altı yaşlarında köle tacirleri tarafından kaçırılıp saraya satılmıştır. On yedi yaşına gelinceye kadar Abdülhamit'in kızı Naile Sultan'ın yanında kalmıştır. Anlatı kişisi taşımış olduğu bütün özelliklerle

yazarın annesi Nuriye Hanım'ı temsil etmektedir. Canseza Hanım, insani değerlerin en önemli temsilcisi konumundadır. Eşinin ömrü savaşlarda geçmiş olmasına rağmen ona sonuna kadar sadık kalmış ve beklemiştir. Anne şefkatini ve iffetli bir eşi temsil eden idealize edilmiş bir karakterdir. Canseza, her açıdan kutsallaştırılmış bir Osmanlı kadını ve annesidir. Bütün hayatını eşine ve çocuklarına adar. Kişilik özellikleri olarak Canseza; duyarlı, bilinçsiz/bilinçli, vefalı, sadık, yardımsever, aşık, kibar, cömert, sorumlu, sevecen, tokgözlü, dikkatli, dostane, güvenilir, tarafsız ve hoşgörülü bir karakterdir.

Etkinlikler Adapazarı'nda yaşayan bir Abaza ailesinin kızı olan Canseza, altı yaşındayken köle tacirleri tarafından ailesinden koparılır. İstanbul'a getirilip saraya satılır ve yıllarca Naile Sultan'ın evinde bir nedime olarak yaşar. Dışarıdaki hayatla pek ilgilenmeyen kendi halinde bir kişilik tabiatına sahiptir. Yıllar sonra Naile Sultan'ın yanından hava değişimi için İzzet Bey'in konağına gönderilir. Bir gün, İzzet Bey'in hanımı onu istemeye gelecek bir saray marangozunun olduğundan bahseder. Canseza Hanım bir marangozla evlenmek istememektedir. Zira sarayda birçok marangoz görmüş ve onların görünüşlerinden ve tavırlarından hiç hoşlanmamıştır. Evin hanımı bir gün onu bir fotoğrafa bakarken görür. Fotoğraftaki kişi Alaylı bir mülazımdır. Evin hanımı fotoğraftaki kişinin Canseza'yla evlenmek isteyen Mahir Efendi olduğunu söyler. Canseza evin hanımına bir marangozla evlenmek istemediğini söyler. Evin hanımı Mahir Efendi'nin hünkar yaveri olduğunu ve padişahın has adamlarından biri olduğunu söyleyince çok mutlu olur. Mahir Efendi ve Canseza gösterişli bir düğün yaparak evlenirler. Evliliğin ardından Mahir Efendi ona nasıl yemek yapması gerektiğini öğretir. Yeni çift gayet mutludur fakat Mahir Efendi kagir bir eve sahip olmak istemektedir. Naile Sultan'la bu konu üzerine görüşülünce Sultan, ev için tek bir şart belirtir. Evin bir kısmı Canseza'nın üzerine yapılacaktır. Vezneciler'de beğenilen evi onlardan önce bir binbaşı satın almıştır. Mahir Efendi ve Canseza evi zapt ederek binbaşığı evi almaktan vazgeçirirler ve Tapu Kadastro Müdürlüğüne giderek tapu işlemleri halledilir. Naile Sultan'ın belirtmiş olduğu şart Mahir Efendi tarafından yerine getirilmez ve bütün evi kendi üzerine yapar. Canseza bu durumu hiç dert etmez. Canseza, kocasına her konuda yardımcı olmaya çalışır ve ona işinde yardım eder. Çiftin ilk olarak Murat adlı bir çocukları olur ve daha sonra da Cemal dünyaya gelir. Mahir Efendi cepheden cepheye koşarken Canseza, oğulları ve evle ilgilenip eşinin dönmesini bekler. Mahir Efendi'nin isteği üzerine bir süreliğine Anadolu'nun birkaç ilini gezer ve orada ikamet ederler. Canseza ilk olarak evlerinin önünde donmuş olan bir askere yardım etmek ister fakat ona oldukça geç müdahale edilir. Kuvayı Milliye'ye katılan eşine bazı konularda yardımcı olduktan sonra oğullarıyla birlikte İstanbul'a döner ve Milli Mücadele bitene kadar eşini bekler. Mahir Efendi ailesinin yanına döner fakat kısa bir süre sonra hayatını kaybeder. Canseza, iki oğluyla birlikte bir başına kalır.

Etkileşim Canseza, anlatıda pek etkin bir karakter değildir. Lakin kendisine yüklenmiş olan özellikler sayesinde anlatının olumlu karakterlerinden biri olur ve okura verilmek istenen birçok iletinin yansıtıcılığını yapar. Başkahramanın en önemli yardımcılarından.

ÖRNEK ANILAR

Sakin Dış dünyada olup biten olaylarla pek ilgilenmeyen Canseza, sakin tabiatlı ve fedakar bir karakterdir: "Küçük Canseza, çocuksuz olan bu kocaman ve kalabalık evde çok daha başka türlü yetişebilirdi. Fakat ürkek tabiatlı, sessiz, kendi kendisini meşgul edebilen bir çocuktuktu. Saray adabını, saray lisanını kolay öğrendi. Lakin on yedi yaşına kadar bir tek dost, bir tek yakın arkadaş edinmeden, hiç kimseye zarar vermeyip, gücü yettiği kadar herkesin hizmetine koşarak yaşadı".

İçe Kapanık "Ömründe paşa hazretlerinden, haremağalarından, ayda yılda bir yerin tamiri için harem dairesine giren marangozlardan, bir de musandıraya çıkıp dürbünlerle seyrettikleri selamlık resm-i alisi kalabalığındakilerden başka erkek görmemişti. Bazı arkadaşları gibi romanlara meraklı değildi. İhtiyar bir kalfa bu kitapların kızları verem ettiğini söylemişti".

Kapalı Dış dünyaya neredeyse tamamen kendisini kapatmıştır: "Büyük bir ruh emniyeti içinde yaşıyordu. Mazisi olmadığından, yaşadığı günler daima yeknesak, telaşsız geçtiğinden istikbal hakkında da hiçbir hülya yapamıyordu. İhtiyarlamak bile Canseza için, bazı insanları sanki birdenbire öyle buruşuk, halsiz yapan bir hastalığı".

Aşık Evliliğin ardından kocasının ne kadar iyi tabiatlı bir karaktere sahip olduğunu gördükçe ona derinden bağlanır: "Pehlivan kadar kuvvetli, şehzadeler kadar güzel, nişanları, kılıcı ve röveleriyile

yenilmez bir kaleye benzeyen erkeğinin büyük bir ihtiram içinde secdeye kapanması, Canseza'yı korkuyla karışık bir ilahi aşkla sarıyordu”.

Sadık Padişahın devrilmesinin ardından eski imtiyazlarını kaybeden eşini bir an bile yalnız bırakmaz: “Uzun senelerden ve akıl almaz değişikliklerden sonra bile Canseza'nın hayalinde, İzzet Beylerde korkarak ve kıskanarak baktığı o güzel zabıt fotoğrafı asla bozulmadı. Ve belki de bu inkılapta ilahi bir şeyler vehmettiğinden, çoluğa, çocuğa karıştıkları, birbirleri için gittikçe birer iptila haline geldikleri zamanlarda bile kocasına bir cariyeye itaati gösterdi. Ondan hiçbir şey istemedi, hiçbir işine karışmadı”.

Yardımsever Kış mevsimi yaşanırken Burdur'daki evlerinin önünde yaralı bir asker olduğunu görünce bütün gücüyle yardım getirmeye çalışır: “Canseza, peçesiz olduğunu şehre çıktı çikalı ilk defa unuttu. Çarşafının eteklerini toplayarak hastaneye doğru koşmaya başladı. Böyle uzaklaşmasının evde bir başına kalan Murat'ı da korkutacağını artık düşünmüyordu. Bir felakete uğramıştı. Kendisini ancak Mahir Efendi kurtarabilirdi... Murat falan değil...”.

Tokgözlü Naile Sultan'ın isteğiyle onlara malulen verilecek olan evin bütün tapusunu Mahir Efendi kendi üzerine yapar. Lakin Naile Sultan mevcut hisselerin bir kısmının Canseza'nın üzerine yapılmasını istemiştir. Kadın bu durumu hiç umursamaz: “- En iyisi yalnız kendi üstünüze geçirin. - O zaman da belki hepiniz birden darılırsınız. - Ne hakkımız var... Evi padişahımız, hizmetlerinizden dolayı size verdi. Ağabeyinizi, annenizi, beni tanımaz. - Ağabeyimle anamı tanımazlar ama, Naile Sultan Hazretleri seni sever. - Sevsin... - Evin yansını sana vermediğimi duyunca bize gücenmez mi? - Zannetmem... Sormak aklına bile gelmez. - Ya sorarsa? - Sorarsa...”.

Adil Usta (Güdümlü)

Karakter II. Abdülhamit'e gönülden bağlılık duyan Mahir Efendi'nin fikir dünyasındaki değişimlerin çoğu Adil Usta sayesinde gerçekleşir. Adil Usta, Mahir Efendi'yle birlikte Rıza Usta'nın Tavşan Mağazası'nda marangozluk yapmaktadır. Sosyalizme yakın bir dünya görüşüne sahip olan Adil Usta, Mahir Efendi'nin oğluna Bolşevik diye seslendiğini görünce aralarında bir yakınlaşma olur ve ikili arasında düşünsel konularda derin sohbetler gerçekleşir. İşgal yılları ve Kurtuluş Savaşı'nda Kuvayı Milliyeciler için silah kaçıran Adil Usta'dan Mahir Efendi de etkilenir ve o da, Kuvayıcılara katılmaya karar verir. Karakterin yansıtmış olduğu dünya görüşü, yazarınkine oldukça yakın olduğu için önemli bir konuma sahiptir. Nitelik açısından anlatıda yol gösterici ve yazarın dünya görüşünü yansıtmaya görevini üstlenir. Kişilik özellikleri olarak; duyarlı, bilinçli, güdümlü, cesur, fedakar, vefalı, yardımsever, dostane, sorumlu, ciddi, girişken, toplumcu, cömert, güvenilir, canlı ve dürüst bir karakterdir.

Etkinlikler Eserin belirli kısımlarında karşımıza çıkan anlatı kişisi, Mahir Efendi'nin çalışmakta olduğu Tavşan Mağazası'ndaki marangozlardan biridir. Mahir Efendi'nin Murat'ı “Bolşevik” adıyla çağırdığını gördüğünde ikili birbirleriyle tanışır. Murat'ın gerçekten Bolşevik olup olmadığını sorar. Mahir Efendi ise Murat'ın büyüyünce herkesin evine el koymak istediğini söyler. Adil Usta bunun doğru olmadığını, Bolşeviklerin insanların evlerine el koymadığını aksine onlara ev verdiklerini söyler. İkili arasında siyasi içerikli derin konuşmalar gerçekleşir ve Mahir Efendi, Adil Usta'dan hayli etkilenir. İstanbul işgal edildikten sonra Anadolu'ya geçen Adil Usta, Kuvayı Milliye için çalışmaya başlar. Mahir Efendi'yi Adapazarı'nda neler olup bittiğini öğrenmesi için oraya gönderir. İkili, kurtuluş için zaman zaman beraber çalışmaya başlar. Adil Usta Anadolu'ya silah, insan, bilgi ve gerekli teçhizatları Kuvayı Milliye için kaçırmaya başlar. Eserin sonlarında Mahir Efendi, Milli Mücadele sırasında hastanelik olmuş ve onu Adil Usta oraya getirmiştir. Mahir Efendi iyileştikten sonra ikili beraber İstanbul'a döner. Birlikte bir dükkan açmaya karar verirler fakat Mahir Efendi'nin bunu gerçekleştirmeye ömrü yetmez.

Etkileşim Adil Usta anlatının baskın karakterlerinden biri değildir. Eserin oldukça küçük bir bölümünde rol alır fakat işlevi oldukça önemlidir. Yazarın dünya görüşünü yansıtan en önemli karakterdir. Anlatı aracılığıyla okura verilmek istenen birçok iletinin taşıyıcısıdır.

ÖRNEK ANILAR

Güdümlü Sosyalist dünya görüşüne sahip olan karakterin anlatıda, bu dünya görüşünün sözcülüğünü yaptığı görülür: “- Bolşevik dedim. - Murat Bolşevik mi şimdi? - Hem de su katılmamış Bolşevik... Gör de bak... Haydi Murat, Adil Amca'na söyle bakalım. Büyüyünce ne yapacaksın? Murat

tereddüt etmeden cevap verdi: - Herkesin evini elinden alacağım. - Vay canına! Adil Usta, işi bıraktı. - Murat! Bolşevikler herkesin evini ellerinden mi alırlarmış? - Alırlar... - Kim söyledi sana... - Durmuş Amca'm söyledi. - Kim bu Durmuş Amca? - Durmuş Amca, işte... - Yalan söylemiş Murat! Bolşevikler herkesin evini ellerinden almazlar, bilakis herkese ev verirler...”.

İlerici Adil Usta için milli kurtuluş, devrimci ilerlemenin yalnızca ilk aşamasıdır. O, kurtuluşla birlikte gelecek devrimleri daha ileriye götürmenin hayalini kurar: “Mahir Efendi, bir gün bu fikrini söyledi. Adil Usta: - Hiç düşünmez olur muyum? diye gülümsedi, bilakis çocuklarımız hiç aklımdan çıkmıyor. - Para eder mi? Kuru kuruya düşün, dur... - Nasıl anlamıyorsun birader! Sen onlara tahta bir evi kafi görüyorsun... - Kagir olsun... - ilahi Mahir Efendi. . . Bırak, kagiri, ahşabı... Ben çocuklarımıza dünyayı vermek istiyorum”.

Cesur Kuvayı Milliye için hiç çekinmeden bütün tehlikeli işlerin sorumluluğunu alır: “Silah kaçırılıyor, adam kaçırılıyor, muhabir temin olunuyordu. Ambarların önünde İngiliz nöbetçiler varsın caka satsın, arka taraftan her şeyi fare gibi çekip götürüyorlardı. Durmuş Efendi de, Süleyman Efendi de beraber... Mustafa Kemal Paşa emretmiş: "Bir boş kovan bile düşmana verilmeyecek. " - Peki benim niçin haberim yok? . . Vay bücür köse vay! Hele bizim ağabey olacak göbekliye ne dersin? Öfkelendim şimdi... Bak buna kızdım. Ulan, siz erkeksiniz de biz karı mıyız? - Hayır! Estağfurullah! Yalnız şimdilik adama ihtiyacımız yoktu”.

Dostane Fransız zabiti vurup Anadolu'ya kaçmak zorunda olan Mahir Efendi'nin oğlu Murat'a sahip çıkar: “Sinema seansı bitmişti. Acele bilet alıp içeri girdiler. Murat su istedi. Adil Usta'nın fıstık alma teklifini ciddiyetle reddetti. Küçük yumruklarını sıkıyordu. Olup bitenleri anasına mutlaka söylememek lazım geleceğini biliyor, bu kocaman sırrı, uzun müddet tek başına taşımanın yorgunluğunu şimdiden hissediyordu”.

Öngörülü “-Mahir Efendi; şimdi Adil Usta'nın sözlerini söylüyor, bunları farkına hiç varmadan böyle rabitalı nasıl aklında tuttuğuna kendisi de şaşıyordu:- Harbin olduğu yerde her rezillik olur”.